

ИНТЕРВЮ
НА ДЕКАНА
НА ИСТОРИЧЕСКИЯ ФАКУЛТЕТ НА СУ „СВ. КЛИМЕНТ
ОХРИДСКИ“ ДОЦ. Д-Р ТОДОР ПОПНЕДЕЛЕВ

С

ПРОФ. Д.И.Н. ИВАН ТЮТЮНДЖИЕВ,
ДЕКАН НА ИСТОРИЧЕСКИЯ ФАКУЛТЕТ
НА ВТУ „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“

1. Проф. Тютюнджиев, кога у Вас се зароди интересът към историята или кога избрахте професията си на историк?

Времевият интервал между тези две събития е огромен за един човешки живот. Още от пети клас в Трето основно училище „Д-р Иван Селимински“ в гр. Сливен изпитвах удоволствие от часовете по история. Причината за това вероятно е била и в учителката ми от този период г-жа Генка Бацова, която умееше не само увлекателно да преподава, но и да превърне детското любопитство към историческото минало в траен интерес. Въпросът за ориентацията в тази посока беше окончателно решен по време на обучението ми в гимназия „Добри Чинтулов“ с незабравимите часове на учителя ми Георги Сивов, който ме подтикна да кандидатствам с история. Така и направих – през 1974 г. бях приет в Историческия факултет на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“. След две години казарма (1974–1976) започнах следването си и завърших през 1980 г. с пълно отличие и специалната награда на Университета. Що се отнася до избора на историята като професия, то това беше едно естествено продължение на историческото ми образование. Непосредствено след дипломирането ми, с подтика на тогавашната директорка на гимназия „Добри Чинтулов“ и бивша моя учителка по литература г-жа Ирина Тошева, се завърнах в гимназията в Сливен и започнах работа като учител по история. Професионалната ми реализация за трите години, в които преподавах история (1980–1983), беше подчинена на високите стандарти, които бяха налагани от колектива на едно от най-старите и престижни училища в Южна България, а учениците от IX–XI клас се отличаваха с висока ерудиция и способност за самостоятелно мислене.

2. Ще си позволя да Ви върна в периода на следването Ви в Университета. Някой от преподавателите упражняваше ли по-голямо влияние върху Вас?

Следването във Велико Търново е едно изключително преживяване, което може да бъде разбрано в пълнота само от тези, които са го преживели. Старопрестолният град носи една особена атмосфера. Тук историята, за разлика

от всякъде другаде, се учи не само в кабинетите и библиотеките, но и в непосредствена близост до тях. Достатъчно е да погледнеш през прозореца на аудиторията, и пред теб е един изумителен град, за който някога Константин Иречек казва, че е сред най-красивите в Европа. Ако се разходиш по Царевец и Трапезица, влезеш в църквите „Св. Четиридесет мъченици“, „Св. Димитър Солунски“, „Св. ап. Петър и Павел“ и пр., представата за Българското средновековие добива конкретни измерения, а образите на великите Асеновци и Патриарх Евтимий стават сякаш по-познати и близки. Посещението на съседното Арбанаси ще опровергае представата за вековете XV–XVII като „тъмни“ за българската народност. Великолепните църкви, прекрасните стенописи, къщите крепости издават високите материални възможности и духовни стремления на неговите жители – занаятчии, тежки търговци с кантори по цяла Европа, даскали и църковници. Тук ерусалимските патриарси събирали помощи за Светите места, за да изплатят дълговете си към султана и да останат те в лоното на Източното православие. Сред богатата украса на арбанашките домове особено впечатление правят т.нар. йерусалимци – огромни платна, изобразяващи Божи гроб и местата, свързани с живота на Христос – спомен от хаджилъка на техните стопани.

От романтичната улица Гурко, по която минават руските войски през 1878 г. и сградата на конака, където е приета Търновската конституция, започва Новата българска история, а те са сред най-предпочитаните места за разходка и посещение от студентите.

Това са даденостите на царствения Търнов, които и днес са пред очите ми, а в спомените ми са хората, които ме накараха не само да ги обичам, но и да ги разбирам. Незабравими за мен са академичните срещи с преподаватели като проф. Велизар Велков, проф. Петър Тивчев, проф. Василка Тъпкова-Заимова, доц. Борислав Примов и мн. др., но особено незаличими са спомените ми за доц. Христо Коларов – тогавашен декан на Историческия факултет и преподавател по средновековна българска история и проф. Йордан Андреев – негов асистент, с когото впоследствие дълго време работихме заедно. Именно те ме посветиха в тайните на Българското средновековие и ме поканиха в знаменития Клуб 1300, чийто председател бях и с който проведохме незабравими студентски експедиции в Странджа и Сакар, в Карлуковските скални пещери, в Иваново (Русенско) и къде ли не още.

3. Кога според Вас един човек, завършил история, става историк?

Ако под историк разбираме учен, който се занимава с изследване на миналото, то неговото изграждане е един продължителен процес. Първата статия, първата книга, първите специализации в чужбина са големите и запомнящи се крачки по пътя на професионалното съзряване. Тук задължително трябва да отделя внимание на моя учител в науката акад. Васил Гюзелев. През 1983–1984 г. бях при него на специализация в СУ „Св. Климент Охридски“. Под неговото научно ръководство подготвих и защитих като следдипломна

теза и по-късно като кандидатска (докторска) дисертация изследване върху единствената запазена историческа творба от епохата на Късното българско средновековие – Българската анонимна хроника от XV в. Този контакт беляза трайно развитието ми като учен и до ден днешен. Мисля, че ако нещо съм постигнал в своя творчески път, до голяма степен го дължа на школата на Учителя. Става дума не само за тесни професионални умения в областта на методологията на изследването, историческото изворознание, философия на историческото познание и пр., но преди всичко за формирането на отношение към научното дирене въобще, за отговорност в работата, основана на солидна изворова база и здраво патриотично чувство.

4. Как възприехте Историческия факултет, когато постъпихте на работа? Каква беше атмосферата, средата?

На работа във факултета постъпих след тежък писмен и устен изпит пред комисия, председателствана от тогавашния декан доц. Георги Плетньов и екзаминатори – акад. Васил Гюзелев и проф. Йордан Андреев. Получих отлична оценка и бях назначен за асистент. Първият ми работен ден беше 1 ноември 1984 г., когато постъпихме заедно с моя колега проф. Пламен Павлов, с когото и до ден днешен ни свързва приятелско и творческо сътрудничество. На практика това беше моята реализирана мечта и голямо удовлетворение, защото преди да кандидатствам за това място, бях спечелил два асистентски конкурса в София за преподавател в Института за архитектура и строителство, но поради неподходящ произход не бях избран от Академическия съвет на този ВУЗ. Тогава това беше огромно разочарование, но сега, след толкова години си мисля, че по-голямо добро едва ли можеха да ми направят с решението си. То ме амбицира още повече и в крайна сметка ме отведе във Велико-търновския университет. Така за втори път в кариерата си се завръщах като преподавател там, където бях завършил образованието си. Що се отнася до атмосферата в катедрата по „Стара и средновековна история“ и във Факултета, тя беше неповторима. Бяхме не само колеги, но и близки приятели, особено с Иван Лазаров, с Пламен Павлов, а по-късно и с Милко Палангурски, днес учени с национална известност, с които впоследствие написахме доста общи неща, между които и първият учебник по История на България след 1989 г., който стана известен в национален мащаб сред кандидат-студентите като „Търновският учебник“.

5. Според Вас съществува ли конфликт между преподавателя и изследователя на миналото?

Не можеш в едната си битност да бъдеш честен, а в другата – не. Съобразяването с конюнктурата, била тя политическа, кариерна или друга, е от полза за определена ситуация или за по-продължителен период, но в крайна сметка ще те превърне в учен-еднодневка, а студентите много бързо усещат фалшивите тонове в преподаването и не прощават. Понякога се срещат и своеобразни

разни феномени – някои са добри учени и по-слаби преподаватели и обратно. Това обикновено се дължи на специфични характеристики на личността.

6. Как се пише история?

Още в I в. пр. Хр. великият римски историк Гай Салустий Крипс отбелязва: „Трудно е, оказва се, да пишеш история!“ Всъщност историята е процес, който безвъзвратно е изтекъл. Това, което историкът прави, е със своите изследвания да доближи максимално представата ни за това, което се е случило, с действително случилото се. Има и един трети вид история – тази, която чуваме от студентите на изпит... но и тя може да бъде интересна. А иначе, за да пишеш история, е задължително е да имаш общоисторическа, езикова и конкретно професионална подготовка, с критичност, но и много уважение към работилите преди тебе по темата, по която пишеш. И, разбира се, както при всяка творческа дейност, необходимо е да имаш талант и да си честен и отговорен.

7. Повлияни ли са темите, които изследвате, от случващото се в ежедневието или става дума за Вашия личен афинитет към познанието?

По принцип историческо изследване е насочено назад, към миналото, но много от проблемите в съвременното ни имат своите исторически проекции. При мен нещата са сложени малко по-особено. Научната област, в която аз работя, е XV–XIX в. Но там се коренят и проблемите, които и днес предизвикват остра обществена реакция. Достатъчно е да спомена дискусиите за „турско робство и османско владичество“, за ислямизацията и нейните последици, османското завоевание и етнодемографската ситуация в българските земи, църквата и нейната роля като етностабилизиращ фактор, османското културно наследство, християнското и мюсюлманско поклонничество и пр., все въпроси с актуално съвременно значение и отношение към проблемите на националната и регионална сигурност. По много от тях аз вече съм изразил професионалното си виждане и научна позиция.

8. Според Вас историкът налага ли си автоцензура и ако „да“, то на какви нива се проявява тя? Цензурира ли ни съвременният свят?

Достатъчно дълго време живяхме в условия на цензура и идеологически ограничения. Ако обслужваш някаква кауза за материални, кариеристични или други облаги или по-особени морални подбуди, тогава можеш да си налагаш автоцензура. Но тогава не правиш сериозна наука и рискуваш това, което пишеш, да си го четеш един ден сам, или тези, които обслужваш. Иначе съвременният свят често ни цензурира. Така постъпват съседните балкански историографии по неудобни за тях теми. Така постъпват и европейски историографии в духа на утвърждаването на „обща“ европейски ценности в ущърб на историческата реалност и при игнориране на българския национален интерес.

9. Според Вас какво е мястото на историята сред останалите хуманитарни науки? Успява ли тя да запази своя периметър или се разтваря сред тях? И има ли нужда от подобно разтваряне?

Днес цялата хуманитаристика е поставена в неравностойно положение особено в нашата страна. Странно е наистина, че изучаването на история и български език и литература не са приоритетни или защитени специалности, защото те са в основата на националното самосъзнание и идентичност. Една нация без историческа памет и собствена културна традиция няма и бъдеще. Малко е декларативно, но е точно.

10. Как виждате развитието на Вашия факултет сега? В каква посока трябва да се развива той, за да отговори адекватно както на своите собствени, така и на обществените нужди?

Годините са трудни за нас, които преподаваме история на университетско ниво. Главната ни задача сега е да наберем достатъчно студенти, за да водим пълноценно обучение. Препълнените зали и огромните потоци останаха назад във времето. Сега целта е да достигнем до всеки младеж от различните краища на България и да го убедим, че обучението по история ще му даде добра перспектива за реализация. Трудностите, които трябва да преодоляваме в това отношение, са общоизвестни: демографска криза, напускане на страната от младите хора, агресивна кампания от агенции, набиращи студенти за чужбина, подкрепяни от реклама в това отношение дори от национални медии, конкуренция в страната от други вузове, ниско заплащане на труда на младите хора, завършили нашите специалности, и като цяло липса на отговорна държавна политика в това отношение. Не без значение е и въздействието на някои новоформиращи се представи в обществото за размиването на патриотизма на фона на утвърждаването на общочовешки и общоевропейски ценности. Ние, разбира се, се опираме на традиционния авторитет на Историческия факултет и натрупания опит, но отговаряме на новата ситуация и с модерни подходи при организирането на кандидатстудентската ни кампания, стараем се да поддържаме високо академично ниво и атрактивно обучение, за да запазим ролята на Факултета като водещо академично звено в системата на националното академично образование. И тъй като споменатите трудности и проблеми са общи за историческата гилдия, това поставя въпроса да потърсим и намерим нови форми за академична солидарност и сътрудничество между историческите факултети и преди всичко между тези на университетите в Търново и София, а и с някои от институтите на БАН.

11. Вие, като преподавател с голям опит, къде виждате бъдещето на Вашите студенти? В науката или извън нея?

Реализацията на нашите студенти е в много сфери на обществения живот – наука, култура, образование, икономика, туризъм, дипломатия и пр. Няма кътче в страната, в което да не преподават и работят наши възпитаници, завършили

някоя от деветте специалности на факултета: „Археология“, „География“, „Етнология“, „История“, „История и география“, „История и философия“, „История и чужд език“, „Културен туризъм“, „Регионално развитие и геоикономика“. С всяка изминала година нараства броят на докторантите, които обучаваме във Факултета. Към момента те са повече от 60. Всичко това е една гаранция за доброто бъдеще на историческото образование и наука във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“.

12. Какво е Вашето отношение към т.нар. „медийни историци“? Доколко историята трябва да влиза в медиите?

Мисля, че медийното присъствие на историците е необходимо. Всичко, разбира се, трябва да се прави достатъчно професионално, атрактивно и разбираемо за аудиторията. Има редица важни събития, процеси, личности, които при една умела интерпретация могат да достигнат до широката зрителска аудитория и да съдействат за повишаване нивото на информираност и знание, да формират правилни оценъчни умения и мотивирани позиции по въпроси на миналото, а и на настоящето и бъдещето. Медиите обаче не са място за научни спорове, дискусии, за самоизтъкване и автореклама. За това има научни форуми, конгреси, симпозиуми, конференции, специализиран печат и пр. Тоест, тук стоят въпросите за организацията на медийните изяви, подбора на темите, участниците, водещите и всичко, което би било полезно за успеха на тези прояви.

13. Според Вас, остава ли Медиевистиката водещо направление на българската историография, каквато е била през 30-те и 40-те години на ХХ век.

Българската медиевистика от 30-те и 40-те години на ХХ век, а и преди това има представители, които наистина са впечатляващи със своите научни постижения. Достатъчно е да споменем имената на Васил Златарски, Петър Ников, Петър Мутафчиев, Йордан Иванов, а след това Иван Дуйчев и пр. В по-ново време от такъв мащаб са може би учени като Васил Гюзелев, Василка Тъпкова-Займова, Иван Божилов. Могат, разбира се, да се споменат и тогава, и сега и други имена на заслужили и талантиливи изследователи на Българското средновековие. Но в последно време като че ли медиевистиката отстъпва от водещите позиции в българската историография. За това има и обективни причини – средновековните извори са сравнително по-малко, а това стеснява периметъра и мащаба на научните изследвания. Но събитията от епохата на Българското средновековие са обвеяни с особено очарование. Там са корените на националното ни самочувствие и величие. Затова този период винаги ще бъде привлекателен за изследване и популяризиране.

Накрая ми позволете да благодаря за това интервю. Убеден съм, че колегиалният разговор между двама декани е добра основа за ползотворно сътрудничество и между двата исторически факултета на СУ „Св. Климент Охридски“ и ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“.

Доц. д-р Тодор Попнеделев